

Pensioenen in alle kleuren zwart

Menno Tamminga NRC 23-12-2006

In geldpakhuis van 671 miljardvalt voor bezitter weinig te kiezen

Pensioen is voor veel mensen hun op één na grootste financiële bezit. Erg effectief wordt met dat vermogen niet omgesprongen. Er is weinig animo zich te verdiepen in het pensioen. Vreemd, want het gaat om erg veel geld.

Het is weer tijd om te kiezen. Tijd om te kiezen waar u volgend jaar met vakantie wilt gaan. En wanneer.

Tijd om te kiezen welke zorgverzekeraar u wilt houden. Of wilt hebben.

Nog meer keuzes liggen te wachten, als u een beleggingshypotheek heeft gekozen. Meedoen met een schadevergoedingsactie omdat u niet goed was geïnformeerd over de kostenposten?

Heeft u al genoeg te kiezen, of wilt u ook meer keuzes bij uw pensioen? Het is waarschijnlijk uw (op één na) grootste financiële bezit. Meer dan negen van de tien werknemers sparen verplicht via hun werkgever voor een aanvullend pensioen bovenop de AOW. De pensioenwereld beheert 671 miljard euro, dat is z'n 95.000 euro per huishouden. De meest mensen vinden dat wel mooi zo, en geven de branche alle vertrouwen.

Maar de pensioensector zelf heeft twijfels. De tijdgeest (individualisering, zelfstandigheid, weerzin tegen collectieve verplichtingen) suggereert de noodzaak van meer keuzemogelijkheden. Maar de sector wil niet te snel zijn. Kiezen en doe-het-zelven hebben hun modieuze trekjes. In de ronkende jaren negentig vol hoge rendementen was de roep luidruchtig om zelf je pensioengeld te beleggen. Sinds het beursecracie van 2001-2003 hoor je daar weinig meer over. In de tussentijd hebben de professionele beleggers in de pensioenwereld met aandelen voor u z'n 170 miljard euro verdiend.

Meer keuze is goed voor u, zei Arie Kapteyn, verbonden aan de Amerikaanse denktank Rand, onlangs op een door pensioenfonds ABP georganiseerde bijeenkomst over keuzes in pensioenen.

Kapteyn vertelde over de vervelende kanten van kiezen. Hoe mensen sommige keuzes liever uitstellen of uit de weg gaan. Dat pensioen voor de meeste mensen een moeilijk onderwerp is. Het kennisniveau is laag. De onzekerheid is hoog: over de financiële producten die als een vloedgolf op je af komen, over behaalde en toekomstige rendementen, over je werk, over je gezondheid. Hoe een aanbieder een keuze presenteert aan consumenten is van wezenlijk belang.

U kunt elke kleur kiezen die u wilt, zolang het maar zwart is, bevestigde inkomend directievoorzitter Dick Sluimers van ABP (pensioenfonds leraren en ambtenaren; ruim 200 miljard euro vermogen). Ja, met die slogan verkocht Henry Ford een eeuw geleden autos.

Het paternalisme dat eruit spreekt was in de negentiende eeuw de inspiratiebron van de eerste pensioenregelingen van de werkgevers. Paternalisme is nog steeds een van de kernwaarden. Het meeste pensioengeld zit in collectieve pensioenfondsen, zonder veel eigen keuzemogelijkheden.

Met zowat 800 pensioenfondsen, waaronder hele grote en hele kleine, met duizenden verschillende pensioenregelingen en nog eens duizenden bestuurders uit werkgevers- en vakbondskringen, komt de branche ook niet gemakkelijk in beweging.

In de praktijk zijn de keuzes beperkt tot beslissingen tijdens het werkzame leven, zo bleek uit een overzicht van directievoorzitter Heino van Essen van zorgfonds PGGM. Zoals: kiezen voor eerder stoppen met werken, kiezen voor overheveling van partnerpensioen naar ouderdomspensioen en, sinds een jaar, kiezen voor een levensloopregeling of niet.

Kiezen voor vroegpensioen is een hit: bijna 300.000 mensen kozen voor het Museumplein, twee jaar geleden, om dat af te dwingen. Het enthousiasme voor levensloop is, ondanks de geringe animo onder werknemers, onder experts aanzienlijk.

Jan Nijssen, voormalig pensioenpionier voor ING in opkomende markten en nu verbonden aan adviesbureau Montae, ziet levensloop als aanzet tot een individueel rugzakje. Uit het rugzakje zouden werknemers op termijn geld moeten kunnen putten voor een groot aantal doelen, van tijdelijk verlof, tot het overbruggen van een periode van werkloosheid tot eerder stoppen met werken.

Nijssen adviseerde de pensioenwereld zich bij het uitbreiden van keuzemogelijkheden te richten op het snelst groeiende segment van hun klantenkring: de gepensioneerden zelf. Daar ging verder niemand in de discussie op in.

Nijssens advies roept een eerdere aanbeveling in herinnering van Bert de Vries, als minister van Sociale Zaken politiek verantwoordelijk voor pensioenen en later bestuursvoorzitter van ABP. De Vries lanceerde ruim een jaar geleden in zijn boek Overmoed en onbehagen het idee om gepensioneerden de keuze te geven of zij hun geld met het pensioenfonds willen blijven beleggen (met gemiddeld genomen zowat 50 procent in aandelen belegd) of dat zij liever minder risico's nemen. In het eerste geval pakken zij de pieken én de dalen van de beleggingsmarkten mee. In het tweede geval krijgen zij misschien minder rendement, maar wel met wat meer zekerheid. De Vries suggestie wacht nog op invoering.

Zelfs de experts in de pensioenwereld moesten even slikken. Scheelt het zoveel? Onderzoek van twee medewerkers van De Nederlandsche Bank naar kosten en schaalvoordelen bij pensioenfondsen en verzekeraars geeft de cijfers. 1 procent extra kosten scheelt, over de veertig jaar waarin een denkbeeldige werknemer voor zijn pensioen spaart, 27 procent van de opbrengst, zo blijkt uit een bijdrage van J. Bikker en J. de Drieu in het boek De kosten en baten van collectieve pensioensystemen. Met de huidige lage rendementen op obligaties zou de invloed van de kosten op de uiteindelijke opbrengst van uw pensioen zelfs nog groter kunnen zijn. Hun cijfers bevestigen de vuistregel: hoe groter, hoe

voordeliger. En doordat de bedrijfstakpensioenfondsen die de pensioenen regelen voor hele sectoren - zoals de zorg, de bouw en de overheid - de grootste zijn, komen zij het voordeligst uit de bus. Leuk voor de mede-uitgever van de studie, de Vereniging van Bedrijfstakpensioenfondsen (VB).

De pensioenfondsen die voor één onderneming werken blijken duurder te zijn. Wie spaart bij een bedrijfstakfonds is 33 euro kwijt aan bedrijfskosten, bij een ondernemingspensioenfonds is dat 138 euro.

Verzekeraars zijn weer duurder dan de pensioenfondsen. Bedrijfskosten zijn bij pensioenfondsen 3,5 procent van de premies, bij verzekeraars gemiddeld 12,6 procent.